

Бондар С.І. Переклад як один із показників розуміння тексту при визначенні впливу когнітивного стилю на процес переробки інформації. „Філологічні студії”. 2004р., № 3, Луцьк: Волинський Академічний Дім, с. 15-21

Світлана Іванівна
Бондар

ПЕРЕКЛАД ЯК ОДИН З ПОКАЗНИКІВ РОЗУМІННЯ ТЕКСТУ
ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ВПЛИВУ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ НА ПРОЦЕС
ПЕРЕРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ

Актуальною проблемою сьогодення постає ефективність вивчення іноземних мов у системі загальноосвітньої підготовки українських вчених та спеціалістів, тому що вирішення такої проблеми відкриває широкий доступ до різних інформаційних джерел, особливо наукових. Соціальне замовлення на нову особистість вимагає постійного розгляду проблеми успішного вивчення всіх аспектів мови, а особливо читання (як переробки іншомовленневої інформації), комплексом лінгвістичних, педагогічних та психологічних наук. Ми спробували розглянути можливості ефективного читання з огляду на такі психологічні феномени, як когнітивні стилі.

Проблематика когнітивних стилів співвідноситься з зародженням і розвитком нової “структурної” методологічної парадигми, орієнтованої на пояснення природи існуючої стильової стабільності у індивідуальній пізнавальній сфері за рахунок включення “пізнавальної структури”.

Науковці підкреслюють, що індивідуальні відмінності у способах отримання і відтворення інформації, прийомах аналізу і структурування свого оточення і т. д., у свою чергу утворюють деякі типові форми когнітивного реагування, відносно яких групи людей є схожими і відрізняються одна від одної, що позначає індивідуальні відмінності у процесах переробки інформації та виділяє типи людей у залежності від особливостей їх когнітивної організації [4, 5, 6, 7].

Виділяються різні визначення когнітивних стилів, у котрих є спільний знаменник, пов'язаний з прийняттям низки відмінних ознак цього психологічного утворення: когнітивний стиль – це процесуальна характеристика інтелектуальної діяльності, яка визначає спосіб отримання того чи іншого когнітивного продукту;

© Бондар С. 2004.

- це біополярний вимір, тому що кожен когнітивний стиль описується за рахунок

звертання до двох крайніх форм пізнавального реагування (наприклад, полезалежність-полenezалежність, імпульсивність- рефлексивність); - це стійка у часі характеристика суб'єкта, яка виявляється на різних рівнях функціонування пізнання; стилеві феномени не оцінюються, тому що представники кожного стилю мають відповідні переваги у тих ситуаціях, де індивідуальні пізнавальні якості сприяють ефективній поведінці [1, 2, 3].

Таким чином, при вивченні когнітивних стилів першочергово виділяються не змістовні характеристики пізнавальної активності (“що” людина думає), а способи її організації (“як” людина думає) і виявляються типові для кожної конкретної особистості індивідуально- своєрідні прийоми отримання і переробки інформації.

Теоретичний аналіз наукової літератури з проблематики когнітивних стилів свідчить про наявність близько півтора десятків різних когнітивних стилів, які відрізняються за способами діагностики, теоретичною інтерпретацією, широтою впливу на поведінку людини. Серед них виділяються: полезалежність-полenezалежність, імпульсивність-рефлексивність, ригідність-гнукість пізнавального контролю, вузькість-широта діапазону еквівалентності, широта категорії, толерантність до нереалістичного досвіду, когнітивна простота – когнітивна складність, вузькість-широта сканування, конкретна-абстрактна концептуалізація (М.А.Холодна) [3].

Дослідженнями встановлено, що когнітивні стилі описують когнітивні утворення організуючого порядку, котрі зв'язують функціонування пізнавальних процесів, обмежують і опосередковують мотиваційні впливи, виконуючи у структурі індивідуальності функцію суперординатної контролюючої інстанції і забезпечують реалістично адаптивні форми активності (Р.Гарднер) [4].

Як способи переробки інформації когнітивні стилі виявляють себе в читанні, як одному із процесів переробки інформації. Теоретичні дані свідчать про те, що серед багатьох когнітивних стилів саме “ полезалежність-полenezалежність” і “імпульсивність-рефлексивність” накладають свій відбиток на процес такого виду переробки інформації, як читання тексту.

Під час проведення констатуючого експерименту було визначено когнітивні стилі студентів, виділено групи полезалежних, полenezалежних, імпульсивних та рефлексивних студентів. Знання когнітивних стилів необхідно для визначення їх впливу на уміння досліджуваних працювати з текстом. Метою другого етапу констатуючого експерименту було визначення прояву ознак когнітивного стилю при читанні тексту іноземної мови. Для визначення уміння студентів з різними когнітивними стилями перероблювати інформацію, читаючи текст іноземної мови, ми застосували метод перекладу, як показника рівня розуміння.

Результати перекладу тексту свідчать про те, що 42% полезалежних студентів і 30,3% імпульсивних показали невміння перекладати текст з іноземної мови рідною. Ми не пов'язуємо результати із поганим знанням мови, тому що перед прочитуванням тексту знято його лексичні труднощі. Відсутність задовільних результатів при перекладі полenezалежними студентами співвідноситься зі зменшенням швидкості читання, а у імпульсивних – зі збільшенням. Виявлено, що при перекладі тексту полenezалежні і рефлексивні студенти на перше місце висувають його змістовну характеристику: точність, а імпульсивні – динамічну: швидкість.

Аналізуючи переклади, ми враховували адекватність декодування і адекватність розуміння. Адекватне декодування не веде до повністю адекватного розуміння полenezалежними читачами. Розуміння визначається як засіб взаємодії індивіда з оточенням, котрий включає в себе як одну із умов переробку тексту на формально-логічному рівні.

Для імпульсивних студентів читання рідною мовою – це просто відтворення звукової форми слів по графічній моделі, і саме імпульсивні студенти показували приклади формального перекладу. Розуміння відступає на другий план і виступає лише формою контролю над читанням.

Виходячи із даних нашого дослідження, ми визначили рівні розуміння залежно від когнітивного стилю особистості. Перший рівень розуміння – розуміння окремих слів – досягли усі досліджувані. Другий рівень характеризується умінням зв'язувати слова у словосполучення. Більшість імпульсивних і полenezалежних студентів не піднялися вище цього рівня (72%). Вплив когнітивного стилю проявився на умінні досліджуваних виділяти або ж не помічати предмет висловлювання, орієнтуватися або ж не орієнтуватися у структурі речення.

Найбільшу кількість негативних оцінок на цьому етапі дослідження отримали полenezалежні (тільки 26% розуміють текст на рівні речень), не набагато кращий результат у імпульсивних студентів. І імпульсивні, і полenezалежні показали повне нерозуміння тексту на рівні абзацу і на рівні понадфразового цілого.

Полenezалежні (18%) і рефлексивні (47%) припустилися помилок при перекладі дрібних деталей, додали того, чого немає у змісті тексту. Але аналіз перекладів показав, рефлексивні краще деталізують текст, ніж полenezалежні. Сильові особливості полenezалежних дозволяють їм розуміти загальний зміст, не затримуючись на деталях. Розуміння усього тексту з точним перекладом загального змісту і деталей тексту показали 14% полenezалежних і 17% рефлексивних. Таким чином, майже однакова

кількість полезалежних і імпульсивних розуміють текст однаково у процентному співвідношенні.

Дослідження особливостей розуміння тексту студентами показало, що найкраща логіко-лінгвістична орієнтація в тексті у рефлексивних, потім, відповідно, у полenezалежних, імпульсивних, полезалежних. Таким чином, полenezалежний і рефлексивний стилі сприяють логічному осмисленню, розумінню текста, а імпульсивний і полenezалежний – заважають.

Далі, нами було створено систему роботи над текстом з урахуванням когнітивних стилів, спрямовану на подолання виявлених недоліків та використання переваг кожного стилю. Результати порівняно з роботою студентів контрольної групи, які не працювали за створеною програмою та відображено у таблиці (цифри подано у %).

Результати виконання завдань перекладу тексту студентами контрольної та експериментальної груп

Стилi	Бали	10	8	6	4	2	0
	К-сть студ.						
Полезалежний	24	16,7	29,2	33,3	20,8		
Полenezалежний	24	29,2	50	20,8			
iмпульсивний	24	20,8	25	45,8	8,4		
Рефлексивний	24	83,3	16,7				
Контрольна група		2,2	23,2	35	28		11,6

Порівняльні дані результатів перекладу тексту досліджуваними контрольної групи і тих студентів, які пройшли спеціальне навчання, засвідчили, що студенти контрольної групи набагато гірше перекладають текст, ніж ті досліджувані, які навчалися за спеціальною програмою.

Таким чином, когнітивні стилі впливають на процес переробки іношомовленневої інформації та на вивчення іноземної мови в цілому.

Установлено, що найбільш продуктивними стилями за всіма показниками роботи з текстом є рефлексивний і полезалежний стилі. Рефлексивність сприяє повному розумінню загального змісту і деталей тексту, полезалежним читачам властива перевага аналізу у процесі читання як результат використання внутрішніх референтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Егорова М.С. Проблема зависимости – независимости от поля и возможности ее исследования в генетике проведения // Вопросы психологии. – 1981. - №1. – С. 39-45.
2. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности. Москва. Университет, 1980.
3. Холодная М.А. Типы интеллектуальной активности: стилевые и продуктивные характеристики // Психолого-педагогические проблемы высшей и средней школы. – Томск, 1989. – С. 19-33.
4. Gardner R.W. Jackson D.N., Messick S. Personality organization in cognitive controls and intellectual abilities // Psychological Issues. – 1960. – V.2. – Mon.8 – 148 p.
5. Kagan J. Reflection-impulsivity: the generality and dynamics of conceptual tempo // J. of Abnormal Psychology. – 1966.
6. Witkin H.A., Dyk R., Faterson H., Goodenough D. and Karp S. Psychological differentiation. – N.-Y.: Wiley and Sons, 1962. – 418 p.
7. Witkin H.A., Goodenough D.R. Cognitive style: Essence and origins // Psychological Issues. – 1982. – Mon. 51. – 141 p.

